
Încheiere

Succesele și insuccesele procesului de consolidare democratică în societățile postcomuniste sunt determinate în mare măsură de caracteristicile sistemului de partide. Însăși noțiunea de consolidare democratică reclamă o percepere a elementelor procedurale ale funcționării sistemului politic. Funcțiile de articulare a intereselor, de generalizare și de reprezentare a acestora sunt exercitate de către partidele politice și sistemele de partid cu diferite grade de eficacitate. Încercarea de a realiza o analiză empirică, pe care am întreprins-o în acest studiu, a avut drept scop aflarea unor tendințe în modul în care aceste funcții sunt exercitate de către partidele politice din Republica Moldova în condițiile unei competiții politice.

Ne-am propus în mod special să aflăm în ce măsură scopurile, prevederile și mesajele ideologice și programatice ale partidelor politice constituie baza relațiilor reciproce care se stabilesc între partide și cetățeni. Un loc central în studiul nostru le-a revenit, de asemenea, subiectelor privind caracterul și importanța deosebirilor ideologice /programatice dintre partide, precum și a deosebirilor dintre strategiile partidelor privind organizarea și dezvoltarea lor. În fiecare dintre aceste domenii de cercetare au fost obținute rezultate care, credem, prezintă interes atât pentru cercetători, cât și pentru practicienii construcției de partid, și care înlesnesc, totodată, înțelegerea mai complexă a funcționării sistemului de partide din Republica Moldova.

În comparație cu Rusia, dar și (putem presupune cu o doză mare de probabilitate) cu alte state din CSI, Republica Moldova a atins un progres semnificativ în constituirea unui sistem de partide ideologic consolidat. După cum demonstrează rezultatele cercetării, în toate blocurile de subiecte comensurabile indicii clarității poziționării ideologice /programatice a sistemului de partide din Republica Moldova au fost mult mai mari decât indicii respectivi ai sistemului de partide din Rusia. Caracterul institutelor politice, pentru care s-a optat la etapa inițială a tranziției postcomuniste, a favorizat obținerea unor succese considerabile în ceea ce privește dezvoltarea practicilor de concurență a programelor de partid. Aceste institutute politice – scrutinul proporțional, nivelul mic al prerogativelor constituționale ale șefului statului, nivelul înalt al controlului parlamentar asupra Executivului – au creat un anumit sistem de stimulente și imperative pentru subiecții procesului politic. Acest sistem îi stimulează și îi determină pe politicieni să-și consume timpul și resursele

pentru elaborarea prevederilor programatice, pentru consensul în interiorul partidului referitor la aceste prevederi și la prioritatea lor, precum și pentru popularizarea intensă și sistematică a programelor în rândul alegătorilor.

Privit dintr-o perspectivă comparativă mai largă, progresul atins în ceea ce privește făurirea unui sistem de partide ideologic /programatic consolidat în Republica Moldova este destul de modest. Indicii de cristalizare ideologică /programatică a sistemului de partide din Republica Moldova rămân în urma indicilor respectivi înregistrați în trei din patru țări postcomuniste nesovietice, țări în care cercetarea a fost efectuată la etape mult mai timpurii ale dezvoltării lor politice post-comuniste. Factorii moștenirii patrimoniale, unele particularități structurale de ordin social și economic ale perioadei contemporane, precum și un șir de reglementări normative din domeniul construcției de partid (în primul rând, lipsa unei finanțări consistente de la buget a activității de partid) creează un mediu propice pentru o dezvoltare în continuare a relațiilor clientelare care, la rândul lor, constituie principala alternativă a relației de tip programatic /ideologic între partide și alegători.

Un obiect al analizei detaliate din prezentul studiu l-a constituit și esența deosebirilor ideologice dintre principalele partide politice din Republica Moldova. Metodologia chestionării diferitelor categorii de respondenți ne-a permis să obținem câteva imagini deosebite ale poziționării partidelor vizavi de un număr mare de subiecte politice de actualitate, inclusiv imaginea schimbărilor în timp ale pozițiilor ideologice ale partidelor. Datele obținute ne-au permis să evaluăm un parametru important al concurenței de partide: nivelul de polarizare a sistemului de partide. Pe parcursul cercetării a fost evaluată, de asemenea, importanța fiecărui subiect în parte pentru fiecare partid și pentru întregul sistem de partide.

În general, concurența de partid în Republica Moldova este caracterizată printr-un nivel înalt al polarizării pozițiilor pe care se plasează partidele politice, ceea ce constituie un indiciu al importanței componentei ideologice în procesul luptei politice. Cel mai înalt grad de polarizare a pozițiilor partidelor a fost atestat în subiectele legate de identitatea culturală, fapt ce denotă, probabil, că procesul de constituire a identității naționale în noul stat este încă nefinisat. În ceea ce privește importanța pentru întregul sistem de partide ale unor subiecte aparte, trebuie amintit că în vârful clasamentului s-au plasat subiectele ce țin de soluționarea conflictelor etnoteritoriale și cele privind orientarea vectorului politicii externe. Subiectele privind dezvoltarea

economică nu au intrat în topul celor mai importante. Faptul că problemele conflictelor etnoteritoriale și orientarea politicii externe nu au fost evaluate de către funcționarii de partide ca cele mai importante confirmă, de asemenea, ipoteza că problematica identității naționale și a construcției statale rămâne foarte actuală pentru Republica Moldova chiar și după două decenii de la demararea procesului de dobândire a independenței.

În subiectele ce țin de soluționarea conflictelor etnoteritoriale pozițiile comunității experților s-au dovedit a fi, în linii mari, mai radicale decât pozițiile funcționarilor de partid. Rezultatele chestionării experților au confirmat necesitatea cercetării dinamicii temporale a pozițiilor partidelor. Analiza efectuată a confirmat, odată în plus, justetea tezei privind schimbarea radicală a unor poziții partidului de guvernământ, teză susținută anterior de mai mulți analiști. Schimbări esențiale de poziții, însă, au fost înregistrate și în cazul altor formațiuni politice longevive în sistemul de partide al Republicii Moldova. Așa cum o demonstrează datele obținute din chestionarea funcționarilor de partid, pozițiile și preferințele fiecărui partid în parte în tratarea chestiunii privind soluționarea conflictului teritorial sunt destul de polarizate. De remarcat că aceste deosebiri nu au dispărut nici după ce a fost declarată atingerea în anul 2005 a așa-numitului consens național în privința diferendului transnistrean. În particular, autoevaluările de către partide a pozițiilor lor denotă eventualitatea existenței unor deosebiri semnificative între pozițiile celor mai de succes partide electorale în chestiunile privind natura eventualei autonomii pentru Transnistria și cele privind consecutivitatea etapelor procesului de negocieri.

În toate blocurile de subiecte, rezultatele obținute au reliefat o diferență considerabilă între indicii clarității poziționării ideologice /programatice ai fiecărui partid în parte. Cele mai vagi poziții ideologice /programatice, în opinia experților, au fost pozițiile a două, cele mai de succes, partide electorale. Pozițiile partidului de guvernământ s-au dovedit a fi mai puțin clare și în urma chestionării funcționarilor de partid. În aprecierea acestora din urmă, cele mai neclare poziții sunt, de asemenea, cele ale partidelor care tind să reprezinte minoritățile etnice. Analiza întreprinsă a scos în evidență și unele diferențe importante între evaluările funcționarilor de partid și cele ale experților – atât în ceea ce privește esența, cât și în ceea ce privește claritatea poziționării fiecărui partid în parte. Natura și cauzele acestor deosebiri trebuie să devină obiectul unei analize ulterioare pentru cercetătorii care studiază sistemul de

partide din Republica Moldova.

Un alt obiect de cercetare trebuie să devină și problema determinării unor indicii sigure ale tipului clientelar de relație între politicieni și societate. Existența multiplelor practici de schimburi clientelare este binecunoscută de comunitatea științifică ce studiază societățile postsovietice, precum și de majoritatea analiștilor și comentatorilor care au în vizor actualele probleme ale acestor societăți. Raporturile dintre partide și alegători, precum și cele dintre partide și grupurile de interese sunt deseori caracterizate de astfel de practici. În timp ce alegătorii sunt necesari partidelor pentru a le asigura susținerea electorală, grupurile de interese servesc, mai întâi de toate, drept surse de finanțare și de susținere materială. În timp ce importanța tipului clientelar al relației este bine conștientizată pentru perceperea naturii procesului politic în societățile postsovietice, indexul terminologic și metodologia de evaluare a intensității sau a gradului de răspândire a relațiilor clientelare rămân a fi slab dezvoltate.

O parte importantă a acestui studiu o constituie analiza strategiilor organizatorice și de construcție internă a partidelor. Indiferent de faptul dacă predomină sau nu tipul clientelar al relației partid-alegător sau cel ideologic /programatic, natura competiției din sistemul de partide determină partidele politice să facă investiții în crearea structurilor lor administrative. Analiza efectuată a scos în evidență atât asemănările, cât și deosebirile în ceea ce privește construcția internă a partidelor moldovenești în comparație cu tendințele generale ce pot fi observate în țările cu democrație dezvoltată. Asemănările se referă, în primul rând, la amplificarea rolului liderului de partid, concentrarea puterii în organele centrale ale partidului și diminuarea rolului organizațiilor locale de partid, trecerea accentelor de pe activitățile legate de cultivarea unor relații durabile cu adepții /membrii partidului pe cele legate de asigurarea succesului electoral.

Una dintre cele mai mari deosebiri de ordin principal în funcționarea sistemului de partide din Republica Moldova față de sistemele de partide din majoritatea țărilor dezvoltate constă într-o dependență aproape totală a partidelor din Republica Moldova de sursele de finanțare, altele decât cele de stat. În timp ce pentru majoritatea covârșitoare a democrațiilor europene finanțarea de la bugetul de stat a unei părți considerabile a cheltuielilor partidelor a devenit o normă, starea financiară a partidelor din Republica Moldova este condiționată în mare măsură, așa cum au arătat rezultatele

cercetării, de businessul privat sau de diverse mijloace provenite din exterior. Gradul înalt al dependenței partidelor de aceste surse de finanțare comportă amenințări serioase la adresa dezvoltării în continuare a sistemului de partide. O astfel de dependență amplifică pericolul de amploare a tipului clientelar de relații între partide și donatorii lor, fapt ale cărui consecințe ar putea fi orientarea partidelor spre a servi nu societatea în întregime, ci anumite grupuri de interese, mici ca pondere electorală, dar puternice din punct de vedere financiar.

Cercetarea efectuată a descoperit, totodată, un grad redus de reprezentare organizată a partidelor în unele regiuni ale țării. Cauzele și efectele acestui fenomen necesită o studiere detaliată. În pofida tendințelor generale din Europa de a reduce a rolul organizațiilor locale de partid în procesul de dezvoltare a partidelor, acestea continuă să joace un rol extrem de important în medierea între organele centrale ale partidelor și alegătorii din localitățile respective. Absența sau un grad efectiv foarte mic al prezenței partidului într-o regiune sau alta face dificilă crearea unor mecanisme eficiente ce ar asigura legătura între partide și alegători, reduce eventualitatea participării active a cetățenilor la procesul politic, precum și nivelul de încredere a societății față de sistemul institutelor politice. În condițiile de existență a unei diversități etnoteritoriale semnificative, lucru caracteristic și pentru Republica Moldova, lipsa unei reprezentări a partidelor în localitățile populate compact de către minorități slăbește procesul de integrare a acestora în viața socială a țării.

În general, analiza efectuată a depistat trăsăturile dezvoltării ideologice și organizatorice ale sistemului de partide din Republica Moldova la etapa actuală. Dezvoltarea politică este un proces dinamic, caracterizat prin schimbările periodice atât ale esenței, cât și ale formatului competiției partinice. Problemele ce stau în fața sistemului de partide și care determină esența deosebirilor ideologice /programatice se pot modifica semnificativ, obținând sau, totodată, din contra, pierzând din actualitate. Chiar și unele caracteristici structurale ale sistemului de partide, cum sunt numărul și ponderea relativă a partidelor relevante din punctul de vedere electoral, pot, de asemenea, suferi schimbări esențiale în intervale scurte de timp. Percepția naturii schimbătoare a concurenței partinice face necesară revenirea periodică la problemele ridicate în această carte. Este important ca noile cercetări să țină cont de experiența pozitivă și negativă a abordărilor metodologice utilizate în studiul de față. Avantajele și dezavantajele acestor abordări, folosite la stud-

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

-ierea naturii concurenței partinice, impun o dezbateră ulterioară a lor. Menționăm că studiul dat a atins doar unele aspecte ale concurenței partinice. O analiză detaliată se impune și în cazul altor probleme importante ale dezvoltării sistemului de partide. Astfel de probleme ar fi, de exemplu, chestiunea privind gradul de corespundere a scopurilor programatice ale partidelor cu preferințele alegătorilor și cea privind eficiența transformării clauzelor programatice (care se conțin, de regulă, în programele oficiale ale partidelor și în manifestele electorale) în măsuri reale de politici publice. Răspunsurile la aceste și alte chestiuni legate de funcționarea partidelor ne vor ajuta să înțelegem mai lesne rolul sistemului de partide în procesul consolidării democratice a societăților aflate în tranziție.